

ברצוני להודיע בזה על הכינוס הלשוני בצהרי היום האחרון של חנוכה במצפה יריחו.
על הכינוס עצמו בסוף הגליון
דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בציבור בפרשת מקץ בהפטרה ובראשון של ויגש

מא א וְהָנָה עֹמֵד עַל-הַיָּאָר: טעם טפחא בתיבת וְהָנָה. הַיָּאָר: היר"ד בשוא נח	
מא ה וַיִּשְׁלַח: קמץ בזקף גדול, השי"ן מנוקדת בקמץ	
מא ח וַתִּפְּעֶם: הטעם בפ"א מלעיל	
מא יב וְנִסְפָּר-לֹא: מוטעם בקדמא-זקף ¹	
מא יד וַיַּחֲלֹף: היר"ד בשוא נח והחי"ת בפתח.	
מא יז הַנְּגִי: על אף הקושי, נו"ן ראשונה בשווא נח	
מא יט וְהָנָה שְׁבַע-פָּרוֹת אַחֲרוֹת: תיבה שְׁבַע מוקפת לזו שלאחריה ולא במונח כבחלק מהדפוסים. וְרָקוֹת בָּשָׂר: הרי"ש בפתח. דומה אך שונה וְרָקוֹת בָּשָׂר שבפסוק ג'	
מא כו חֲלוֹם אֶחָד הוּא: על פי רב מוטעם טפחא-מרכא-סו"פ (ברויאר ואחרים)	
מא כז הָרָקוֹת - הָרָקוֹת: יש לשים לב, פעם ראשונה הרי"ש בפתח ופעם שנייה בצירי	
מא ל שְׁבַע: השי"ן בגרש לא בקדמא, וגם לא במונח	
מא לב וּמִמָּהֶר: על אף הקושי, המ"ם הראשונה בשוא נח	
מא לג יָרָא: הטעם ברי"ש, מלרע. אִישׁ נִבּוֹן וְחָכָם: טעם טפחא בתיבת אִישׁ	
מא לד וַיִּפְקֹד: הוא"ו בשווא נע, וא"ו החיבור והפועל בעתיד, כן הוא הדבר בהמשך פסוק לה וַיִּקְבְּצוּ וַיַּצְבְּרוּ-בָּר	
מא לה בָּעֵרִים: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע	
מא מה צָפְנִית: הצד"י בקמץ רחב והפ"א בשוא נע. פְּעֻנָּה: העי"ן בשוא נח לא בחטף	
מא סא אֶסְנֶה: האל"ף בקמץ רחב והסמ"ך בשוא נע. בַּת-פּוֹטִי פָּרַע: השם "פוטי פרע" הוא בן שתי מילים, בספרי תימן הוא בן מילה אחת	
מא מו וַיַּעֲבֹר בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: טעם טפחא בתיבה וַיַּעֲבֹר. לִפְנֵי פֶרְעָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם: טעם טפחא בתיבת לִפְנֵי	
מא מז לִקְמָצִים: טעם הסילוק כאן הוא ללא הכנה של טיפחא או מרכא טיפחא (מאריך טרחא) לפניו	
מא מח כָּל-אֶכָּל: בניגון הטעמים של הספרדים עלולה המילה אֶכָּל להישמע מלרע עקב ניגון הפסק (הלגרמיה) ויש בכך כדי לשבש את משמעות הכתוב. בָּעֵרִים: הבי"ת בסגול ומתג, יש לעמוד מעט בקריאתה להבדיל בין תנועת הסגול לשווא, שאז איננה מיודעת	
מא נ יָלַד: הלמ"ד בפתח. יָלַדָּה-לֹא: געיה ביר"ד	
מא נב עָנִי: העי"ן בקמץ קטן, נו"ן בשווא נח ויר"ד בחירק מלא: עוני-י	
מא נג וַתְּכַלֶּינָה: יש לשים לב למקרא דומה אך שונה בהמשך נד וַתַּחֲלִינָה	
מא נד הִיָּה לָחֶם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה	

¹ טעם זה מכונה מתיגה-זקף או לפי התימנים, דרבן. מיקומה של הקדמא. על פי רוב, כולל ברויאר, מעל אות הוא"ו, בתורה קדומה מסומנת היא מעל הנ"ן והערה הבאה להסביר אפשר העניין לפיה מקרה זה הוא "על דעת הזרות" שכן הנ"ן מנוקדת בשווא.

מא נז **כִּי-חֲזַק**: הז"ן בפתח, הקורא בקמץ משנה משמעות

מב א **תִּתְּרָאוּ**: הטעם באל"ף מלרע

מב ד **יִקְרָאנוּ**: האל"ף בסגול ונון דגושה²

מב כא **בְּהִתְחַנְּנוּ**: הנ"ן הראשונה בשוא נע

מב כד **וַיֵּאָסֶר**: כאן האל"ף בחטף סגול בשונה מפרשת ויגש (מו כט) ופרשת בשלח (שמות יד ו) שם היא בשוא נח

מב כה **וַיִּמְלֵאוּ**: יו"ד בשוא נח, למד ללא דגש ובשוא נח

מב לח **תִּלְכוּ-בָּהּ**: געיה בת"ו

מג ב **שָׁבוּ שְׁבֵרוּ-לָנוּ מַעַט-אֶכֶל**: תיבה **שָׁבוּ** בטפחא, כן הוא לקמן מד כה

מג ו **לָמָּה הִרְעַתָּם: לָמָּה** במלרע וללא דגש במ"ם³

מג י **כִּי לֹא־הִתְמַהֲמְהֵנוּ**: התיבה **כִּי** מוטעמת בטפחא

מג יא **נִכְאָת**: האל"ף ללא תנועה, יש לקרא 'נכות'

מג יב **הַמוֹשֵׁב**: הש"ן בקמץ

מג טו **וּמִשְׁנֵה-כֶּסֶף**: הכ"ף בדגש חזק מדין דחיק

מג יח **וַיִּירָאוּ**: הר"ש בשוא נע, הקוראו בשוא נח מחליף במשמעות ראייה

מג כה **יֹאכְלוּ לֶחֶם**: טעם נסוג אחור ליו"ד

מג כו **וַיִּבְרָאוּ**: האל"ף דגושה אך אין לכך כל השפעה על אופן קריאתה

מג כט **יִחַנְּדוּ**: היו"ד בקמץ קטן

מג י **עָבַד**: העי"ן בקמץ אף על פי שאין היא מוטעמת באתנח או סו"פ⁴, וכן בפס' יז

הפסרת שבת חנוכה זכריה ב יד – ד ז:

ב יד **רָנִי**: הר"ש בקמץ חטוף (קטן), הטעם בנר"ן מלרע. **הִנְנִי**: הנר"ן בשוא נח

ב טו **וְשִׁכְנִתִּי**: מלרע. **וְהָיוּ לִי**: טעם נסוג אחור לה"א. **וַיִּדְעָתָּ**: העי"ן בפתח

ב טז **וּבִחָר**: מלרע לא נסוג אחור

ג ז **וְגַם תִּשְׁמַר אֶת-חֲצֵרִי**: טעם טפחא במילה **וְגַם**. **מֵהַלְכִים**: הה"ה והלמ"ד בשוא: הראשון, בה"ה, נח (נשמעת כה"א במפיק), והשני, בלמ"ד, נע

ד א **כָּאִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ**: טפחא במילה **כָּאִישׁ** ובמילה **מִשְׁנָתוֹ** דגש חזק בשי"ן (מלשון שינה)

ד ב **וְגִלָּהּ**: במפיק

ד ז **חֲזַן חֵן**: אין פסק בין התיבות

ראשון של ויגש:

מד יח **וְאֵל-יָחַר**: הטעם ביו"ד מלעיל

מד כה **שָׁבוּ שְׁבֵרוּ-לָנוּ מַעַט-אֶכֶל**: טעם טפחא בתיבת **שָׁבוּ**

² הקורא אל"ף בצירי משנה משמעות

³ כן הוא הדבר כאשר 'למה' מוטעמת בטעם משרת והתיבה שלאחריה פותחת באחת מהאותיות אל"ף (שם השם נחשב לעניין זה כפותח בגרונית), ה"א (יש חריגים מעטים) ועי"ן. דין זה נכון גם במקרים רבים אחרים כגון: קומה, שובה וכדו' שלפעמים הן מלעיל ולפעמים מלרע לפי אותו עיקרון.

⁴ נקרא קמץ בז"ק (זקף קטן)

מא ח וּתְפַעֵם רוּחוֹ מִשֶּׁה אוֹסִי: הַשּׁוֹרֵשׁ פֻּעִים מְצִיין מִכָּה, נְקִישָׁה וְזַעֲזוּעַ. הַמִּשְׁמָעוֹת הַזֹּאת הַתַּפְתָּחָה כְּנֶרֶה מִן הַמִּשְׁמָעוֹת הָרֵאשׁוֹנִית שֶׁל הַמִּילָה פֻּעִם – צַעַד וּמִכְתָּה הָרָגֶל, כְּפִי שְׁקוֹרָאִים בְּשִׁיחָ"שׁ: "מִיָּה יָפוֹ פֻּעֵמִיךְ בְּנִעְלִים בֵּת נָדִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ב)"; וּמִכָּאן הַבִּיטוּיִים: פֻּעֵמִי מִשִּׁיחָ, הַכִּין פֻּעֵמִי, שֶׁם פֻּעֵמִי. וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: עֲבָרָה הַמִּילָה 'פֻּעֵם' מִתְחַוֵּה הַמִּרְחָב לְתַחֲנוּם הַזֶּמֶן – 'פֻּעֵם אַחֲתִי, לְמִשְׁל – כִּאִילוֹ 'מִכָּה אַחֲתִי. לְאַחֵר תִּיאוֹר חֲלוּם הַפְּרוֹת וְחֲלוּם הַשִּׁיבּוּלִים שֶׁל פֻּרְעָה נֶאֱמַר – בְּפִרְשַׁת מִקֵּץ: "וַיְהִי בְּבִקְרֵי וּתְפַעֵם רוּחוֹ" כְּלוֹמֵר רוּחוֹ הוֹפְתָה וְנִעָה מִצַּד לְצַד – הַזְדַּעֲזָעָה. מִעֲנִיין שְׁבַתִּיךְ מְדוּבָר בְּזַעֲזוּעַ שְׁלִילִי, וְאִילוֹ בְּלִשׁוֹן יִמִּינוֹ הַמִּילִים הַתְּפַעֵם, נִפְעֵם וְהַתְּפַעֵמוֹת מִצִּיּוֹנוֹת בְּעִיקָר הַתְּפַעֵלוֹת חַיּוּבִית. גַּם הַמִּילָה 'פֻּעֵמוֹן' קְשׁוּרָה לְעֲנִיין הַמִּכָּה וְהַזְעֲזוּעַ, כְּפִי שֶׁמִּסְבִּיר ר' דוֹד קִמְחִי (רַד"ק) בְּסִפְרֵי הַשּׁוֹרֵשִׁים שֶׁלּוֹ: "לִפִּי שֶׁהוּא מִתְקַשֵּׁשׁ וּמִתְפַּתֵּת בְּעֶנְבֵל שְׁבַתוֹכוֹ". עַל פִּי מִשְׁמָעוֹת זֶה שֶׁל הַשּׁוֹרֵשׁ פֻּעִים חוֹדְשָׁה בִּימֵי הַבִּינִיִּים הַמִּילָה פֻּעִימָה (נְקִישָׁה), וּבְתַחֲנוּם הַמּוֹזִיקָה חוֹדְשָׁה בִּימִינוֹ 'פֻּעֵמָה' – יַחֲדָת קֶצֶב בְּסִיסִית, וְכִמּוּבֵן בִּלְשׁוֹן נִשְׁכַּח אֶת פֻּעִימוֹת הַלֵּב וְהַלֵּב הַפּוֹעֵם – צִירוּפִים אֲשֶׁר נִצְרָרוּ בַּעַת הַחֲדָשָׁה, אֲבָל יֵשׁ לָהֶם טַעַם שֶׁל פֻּעֵם.

א'ה: לֹא דִקָּא יֵשׁ בְּפִרְשַׁתִּי הַזֶּה חוֹזֵר פֻּעֵמִים רַבּוֹת בְּמִקְרָא, אֲבָל הַבִּאֲתִי אֶת דְּבָרֵינוּ כֹּאן לְהִרְאוֹת פֻּעֵמִים (בְּרֵאשִׁית לֵג, ג) וְהַבִּיטוּי הַזֶּה חוֹזֵר פֻּעֵמִים רַבּוֹת בְּמִקְרָא, אֲבָל הַבִּאֲתִי אֶת דְּבָרֵינוּ כֹּאן לְהִרְאוֹת קֶשֶׁר בֵּין הַמִּשְׁמָע 'מִכָּה' לְמִשְׁמָע 'פֻּעֵם'.⁵

מג יא פֻּרְשָׁה וְטַבְעָה < דְּבַשׁ דְּבוּרִים / ד"ר מִשֶּׁה רַעֲנָן,

מִרְצָה בְּמַכְלָלוֹת 'הַרְצוּג' ו'רוֹשְׁלִים לְבָנוֹת'

"קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכָלֵיכֶם... מַעֲט צָרִי וּמַעֲט דְּבַשׁ, נִכְאֵת וְלֹט, בְּטָנִים וּשְׁקָדִים". (מג, יא)

מוֹצְרִים רְפוּאִים

בְּעֵלוֹן "שְׁבַת בְּשַׁבְתּוֹ" שֶׁל פֻּרְשַׁת מִקֵּץ תִּשְׁע"ג (גִּילְיוֹן 1453)⁶ הִרְחַבְתִּי אֶת הַדִּיבּוּר עַל זֶהוּת הַבְּטָנִים שֶׁנִּשְׁלַחוּ עַל יְדֵי יַעֲקֹב כְּמִנְחָה לְיוֹסֵף. בְּדִבְרֵי הַצַּעֲתִי שָׁכַל הַמוֹצְרִים בְּמִנְחָה הָיוּ בְּעֵלֵי עֶרֶךְ רְפוּאִי וְלֹכֵן מַחֲזִירִים הִיָּה "מַחֲזִיר בֵּית מוֹרְקָחָת". רַק בְּדֶרֶךְ זֶה נִתֵּן לְהַבִּין כִּי צָדַד נִתֵּן הִיָּה לְשִׁלּוּחַ מוֹצְרִים בְּעֵלֵי עֶרֶךְ כְּלָכִלִי מִשְׁמָעוֹתֵי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָרַעֲבָה לְמוֹצְרִים הַשְּׁבַעָה. רַעֲיוֹן זֶה עוֹבֵר כְּחוֹט הַשְּׁנִי בְּמִדְרַשׁ שָׁכַל טוֹב (חֹבֵר ע"י רַבִּי מִנְחָם בֵּן שְׁלֹמֹה, בְּשַׁנַּת תַּתְּצַח) בְּפִרְשַׁתִּנוּ:

מַעֲט צָרִי. זֶה שֶׁרָף עֲצֵי הַקֶּטֶף יוֹצֵא מִן הָאֵילָן כְּמוֹ זֵיעָה, וְעֵלִיו הַכְּתוּב אוֹמֵר 'הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד אֶס רָפָא אֵין שָׁם (יִרְמְיָהוּ ח, כב)', מְכַלֵּל שְׁמוּבָחָר לְמִרְפָּא. וּמַעֲט דְּבַשׁ. שֶׁל דְּבוּרִים, שְׁגָם הוּא מוֹבָחָר לְבִלְיָלוֹת סְמָנִין... וְלֹט ... וְטוֹב הוּא לְמִרְפָּא וְלִהְיוֹת מִדְּמִיד אֶת הַשִּׁינִיִּים ... וּשְׁקָדִים. זֶה שׁוֹמֵן שֶׁל לּוֹזִים, שְׁמוּצִיאִין מֵהֶם שְׁמֹן וּמוֹבָחָר הוּא לְמִרְפָּא.

הַרַד"ק מְצִיין שְׁגָם מִסְחָרָה שֶׁל יְהוּדָה עִם צוּר הִיָּה מְבוֹסֵס עַל מוֹצְרִים דּוֹמִים: "מַעֲט צָרִי [מַעֲט דְּבַשׁ] – הַצָּרִי וְהַדְּבַשׁ הֵיוּ מוֹצִיאִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשֶׁאֵר אֲרָצוֹת כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִרְשַׁת צוּר, יְהוּדָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִמָּה רִכְלִיךְ בְּחִטִּי מִנִּית וּפָנֵג וְדְּבַשׁ וְשֶׁמֶן וְצָרִי (יִחְזָקָאֵל כז, יז) הוּא הַנִּקְרָא בְּלִסְמָא".

רַש"י בִּיחְזָקָאֵל (כז, יז) מְפָרֵשׁ: "רֵאִיתִי בְּסִפְרֵי יוֹסֵף הִכָּהוּ עַץ אֶפְרַסְמוֹן הוּא פִּנֵּג וְהָיוּ מוֹצִיִּין בִּירְיָחוֹ וְעַל שֶׁם רִיחַ הַטוֹב נִקְרָאֵת יִרְיָחוֹ בְּאַלְסָמָא בְּלַע"ז".

מִשְׁמָעוֹת כְּפוּלָה

הַדְּבַשׁ מוֹזְכָּר בְּמִקְרָא וּבְסִפְרוֹת חו"ל פֻּעֵמִים רַבּוֹת וּמִהֵן מִשְׁתַּמֵּעַ שִׁישׁ לוֹ מִשְׁמָעוֹת כְּפוּלָה. אֲנִי נִסְתַּפֵּק בְּמִקְוֵרוֹת הַמִּקְרָאִים.

⁵ תְּשׁוּבַת מִשֶּׁה אוֹסִי: "שְׁלוֹשׁ פֻּעֵמִים בְּשָׁנָה" – רֵאֵה שְׁלִיד פִּס' זֶה כְּתוּב: "שְׁלוֹשׁ רַגְלִים תַּחַג לִי" – לוֹמֵר לִךְ שְׁפַעֵם=מִכְתָּה רַגֶּל. נִרְאֶה שֶׁפִּס' שְׁצִינִית זָרָזוּ אֶת חו"ל לְעִבּוֹר לְמִשְׁמַע שֶׁל זְמַן, וְכֵן שֶׁהַחֲלוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִילָה 'זְמַן' הַמּוּפִיעָה בְּסִפְרֵים הָאַחֲרוֹנִים, וְיָדוּעַ שְׁמִקּוּרָה פִּרְסִי. שׁוֹכֵר (=תּוֹדָה בְּעַר', וְלַעֲנִי"ד זֶה הַשִּׁכָּר וְהַגְמוּלָּה, מַעֲיִן "שִׁכָּר הָרַבָּה מְאוּד" עַל שְׁעִשִׁית לְמַעֲנִי) חֲנוּכָה שְׁמַח. כֵּן, מַחֲר ב-5.55 וּבְמוֹצ"ש 23.55 אֲדַבֵּר בְּרִשַׁת ב' עַל הַחֲשִׁמוֹנִים. ע"כ. בְּכָל אֹפֶן אֵין זֶה מְדוּקָה לְקִירוֹא לִזְהָ לְשׁוֹן חו"ל.

⁶ הוֹבָא אֲצִלָּנוּ. <http://www.zomet.org.il/default.asp>

בחלק מהמקורות הכוונה לדבש המופק מפירות ובעיקר תמרים. המקור המפורסם ביותר בו מוזכר הדבש הוא הפסוק המתאר את שבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל: "אַרְצָא חֲטָה וְשַׁעֲרָה וְגִפְן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וְדָבָשׁ" (דברים, ח,ח). מתוך ההקשר בפסוק הסיקו חז"ל שהפסוק מתייחס לדבש הנעשה דווקא מעץ פרי ובחרו בתמר שהיה המקור העיקרי לדבש. בתרגום הירושלמי וביונתן אנו מוצאים: "אַרְעָא דְמִן זֵיתָהָא עֲבָדִין מִשַּׁח וּמִן תַּמְרָהָא עֲבָדִין דּוּבָשָׁא". על רקע זה נוכל להבין את ההלכות המובאות בגמרא בברכות (מא א-ב): "כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה וכו' " ו"דבש - ככותבת הגסה ביום הכפורים".

גם התקבולת בין "שמן" ל"דבש" ובין "סלע" ל"חלמיש צור" בפסוק "...וַיִּנְקְחוּ דָבֶשׁ מִסֵּלַע וְשָׁמֶן מִחֲלָמִישׁ צֹר" (דברים, לב,יג) רומזת על כך שבדומה לשמן גם מקור הדבש הוא בעץ פרי. אכן כך אנו מוצאים במדרש (ספרי, דברים, האזינו פיסקא שט"ז): "מעשה שאמר רבי יהודה לבנו צא והבא לי קציעות מן החבית. אמר לו: אבה של דבש היא. אמר לו השקע ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה. ושמן מחלמיש צור, אלו זיתים של גוש חלב...". זיהוי חד משמעי של הדבש כמוצר מהצומח הוא הפסוק בדברי הימים ב (לא,ה): "וְכַפְרִין הַדָּבָר הָרָבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאשִׁית דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיַעְחָר וְדָבֶשׁ וְכָל תְּבוּאָת שָׂדֶה וּמַעֲשֵׂה כָּל לֶרֶב הַבְּיָאָה".

מאידך גיסא אין ספק בזהותו של הדבש שמצא שמשון: "וַיֵּשֶׁב מִיָּמִים לְקַחְתָּהּ וַיִּסֶּר לְרֹאשׁוֹ אֶת מַפְלַת הָאֲרִיָּה וְהָיָה עֵדֶת דְּבוּרִים בְּגוֹיֹת הָאֲרִיָּה וְדָבָשׁ" (שופטים, יד,ח). כנראה שגם הדבש ממנו טעם יונתן היה דבש דבורים: "וְכָל הָאֶרֶץ בָּאוּ בִיעָר וַיְהִי דָבֶשׁ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה... וַיּוֹנְתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אֲבִיו אֶת הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת קָצֵה הַמַּטֵּה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בִּיעֵרַת הַדָּבֶשׁ וַיֵּשֶׁב יָדוֹ אֶל פִּיו וְתַאֲרִיגָה עֵינָיו" (שמואל א, יד,כה). **ארץ זבת חלב ודבש**

המשמעות הכפולה של השם "דבש" הביאה למחלוקת לגבי זיהויו בביטוי "ארץ זבת חלב ודבש" המופיע פעמים רבות במקרא:

ארץ זבת חלב ודבש - ר' אליעזר אומר: חלב זה חלב הפירות, דבש זה דבש תמרים. ר' עקיבה אומר: חלב זה חלב ודאי, וכן הוא אומר: 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ הַהָרִים עֲסִיס וְהַגְּבְעוֹת תִּלְכְּנָה חֶלֶב' (ויאל ד, יח). דבש זה דבש היערות, וכן הוא אומר: 'וַיָּבֹא הָעָם אֶל הַיַּעַר וְהָיָה הַלֵּךְ דָּבֶשׁ' (שמואל א' יד, כו)...." (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, יג).

קרוב לוודאי ש"דבש היערות" הוא דבש דבורים משום שבתקופה זו גידול הדבורים בכורות היה מצומצם ואת הדבש אספו בנחילי דבורים שקיננו בחללים בעצים או עצמים אחרים (למשל גוויית האריה שבה מצא שמשון דבש).

איזה דבש שלח יעקב ליוסף?

גם זהות הדבש שנשלח ליוסף נתונה במחלוקת. היו שטענו שהכוונה לדבש תמרים משום שמוצר זה יובא למצרים בכמויות גדולות מהארצות השכנות. לעומת זאת על פי מדרש "שכל טוב" שבו פתחנו מדובר בדבש דבורים. לענ"ד מסתבר יותר שמדובר בדבש דבורים משום שערכו רב בהשוואה לדבש תמרים. אמנם דבש תמרים הובא למצרים אך קשה להניח שהיה ערך משמעותי גם ל"מעט דבש". דבש דבורים משתלב היטב ברשימת שאר מרכיבי המנחה משום שהוא שימש לרפואה כאמור במדרש הנ"ל: "...שגם הוא מובחר לבלילות סמנין". על תפקידו של הדבש כתרופה אנו לומדים גם מהמשנה במסכת שבת (ח,א) העוסקת בשיעורי הוצאה בשבת: "המוציא יין כדי מוזיגת

הכוס... דבש כדי ליתן על הכתית..."⁷.



כוורות עשויות טיט מתקופת הבית הראשון
צילם: חנוך פלסר

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי:
raananmoshe1@gmail.com

מג כ **בִּי אֲדֹנָי** רש"י: לִשְׁוֹן 'צֵעִי' וְתַחֲנוּנִים' הוּא, וְלִשְׁוֹן אֲרָמִי: צֵיִל צֵיִל (ראה יומא סט,ב).
ידידנו אוריאל פרנק חיפש את הביטוי 'בייא' בספרות חז"ל והמפרשים

1. **תלמוד בבלי מסכת יומא דף סט עמוד ב מאי אמור? - אמר רב ואיתימא רבי יוחנן:**
בייא, בייא! היינו האי דאחרביה למקדשא.

[בספר עזרא ט כתוב שישראל התכנסו בכ"ד בתשרי וכתוב שם בפס' ד וַיָּקָם
עַל־מַעֲלָה הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וּבָנָי קִדְמִיאֵל שְׁבַנְיָה בְּנֵי שְׂרָבְיָה בְּנֵי כְּנָנִי וַיִּזְעַקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל אֶל־ה'
אֱלֹהֵיהֶם: וְהַתְּלַמּוּד מִפֶּרֶשׁ בִּשְׁם רַב אִו רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עַל בִּיטוּל יֵצֶר הָרַע שֶׁל
עֲבוּדָה זָרָה.

2. **תלמוד בבלי מסכת יבמות דף צז עמוד ב - בייא בייא מאח, והוא אב והוא בעל והוא**
בר בעל והוא אב והוא בעל והוא בר בעל, והוא בעלה דאם ואנא ברתה דאיתתיה, ולא
יהיב פיתא לאחיה יתמי בני ברתיה - משכחת לה בגוי הבא על אמו והוליד ממנה בת,
וחזר ובא על אותה בת, וחזר זקן ובא עליה והוליד ממנה בנים.⁸

4. **בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת ויגש פרשה צג ד"ה בִּי אֲדֹנָי בִּי אֲנָא, אֵין**
למפצעא קיסין אנא, ד"א בִּי אֲדֹנָי בייא את עביד לנו אדני, שכך אמרת לנו חורידהו אלי

5. **שמות רבה (וילנא) פרשת בשלח פרשה כ סימן י**
לו הקב"ה רשע ליחה סרוחה שמא אני מעביר בייא על בריה חזר ואמר די כל מעבדוהי
קשוט וכל

6. **שמות רבה (וילנא) פרשת יתרו פרשה כז סימן ט**
אלא כל טורח הצבור עליו, אם ראה אדם מעביר בייא על חבירו או עובר עבירה ולא
ממחה בידו הוא

7. **שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מג סימן ח אני מה אני מבקש עבד רע**
התחיל העבד צווח בייא מעביר עלי א"ל אדוניו סרחת כל הסרחון הזה

8. **ויקרא רבה (מרגליות) פרשת מצורע פרשה יז ד"ה [ז] בבית ארץ (*2 בכל המסמך)**
(יחזקאל ח, ה), מה הוא בביאה, אמ' ר' אחא בייא בייא תותבא מפני למריה דביתא. אמ'
ר' ברכיה כת'

⁷רש"י שבת עו ב שְׁבַת עו ב שְׁבַתִּי הַסּוּסִים וְהַגְּמִלִים מִחֻמַּת הַמִּשְׁכָּאוֹת, כְּדוּי"ש בְּלַעַז [וְהָיָא פַּעַץ שְׁנוּצָר מִחֻמַּת שְׁפִשּׁוֹף וְחִיכּוּךְ]
והכי אמר בהמפקיד צבא מליעא (לח, א): דבש והדבש למאי חזי - לכתותא דגמלי, אבל רבותי פירשו: כתיב - מכה
שעל גב היד ושעל גב הרגל.

⁸רש"י: משלות הן ורגילים בני אדם לאומן. קובלת אני על אחי שהוא אבי ובעלי וכן בעלי והוא בעלה לאס שהולידני
מאמי והיינו נמי שהוא אב אלא לאפוקי מילי הוא. התלמוד מביא חידות של קשרי משפחה מסובכים. למשל כאן
אשה מתלוננת על בעלה שאינו מפרנסה, והיא מציינת שהבעל הזה הוא אביה ואחיה. הגוי שבא על אמו והוליד
ממנה בת, הרי אותה בת היא אחותו מאמו. הוא נשא את הבת שהוליד. אביו של הגוי הזה בא על אותה נכדה
שבנו הוליד מאשתו, והוליד ממנה שני בנים. אותם בנים הם אחים של בעלה כי הם מאותו אב.

9. דברים רבה (וילנא) פרשת ואתחנן פרשה ב סימן כ סמל תקנאה תזה בביאה (יחזקאל ח, ה),
אמר רבי אחא הא בייא רבא לעלמא התושב מפנה לבעל הבית ולמה עשה
10. ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח א פרשה א ד"ה ויזעק
זעקה גדולה (2* בכל המסמך)
ויזעק זעקה גדולה ומרה (אסתר ד, א). אמר ר' חנינא רבה בייא למלכא דמיעבד בייא לעלובייא,
צעקה אחת צעק
11. מדרש תנחומא (בובר) פרשת שמיני סימן ה ד"ה [ה] [ויהי ביום
שמור, א"ל משה בי אדוני (שם / שמות/ ד י), בייא אתה מעביר עלי, אחי גדול ממני, ואני
הולך לפניו,
12. מדרש תנחומא (בובר) פרשת דברים - הוספה סימן א ד"ה [א] אלה הדברים (2*
בכל המסמך)
[לכה] ואשלחך אל פרעה (שמות ג י), א"ל משה בייא אתה מעביר עלי, לא איש דברים
אנכי (שמות ד, י)
14. מדרש תהלים (בובר) מזמור קיד ד"ה [ג] ביה שמו (2* בכל המסמך)
אין לך מקום ומקום שאין אדם גדול ממונה על בייא שלו, ומי ממונה על בייא של עולמו,
כביכול
21. רש"י: לשון 'בעינא ותחנוני' הוא, ולשון 'ארמני' צייל צייל (ראה יומא סט, ב).
22. רמב"ן בי אדוני - לשון בעיא ותחנוני הוא, ובלשון ארמית בייא בייא, לשון רש"י.
זה דבר זר מאד לסמכו אל מלת לשון טורסי, ואינה דומה אליה, כי בייא כולה מלה, לא
תשתנה ולא יאמר ממנה ב', ועוד שהמלה ההיא אינה לשון בעיא ותחנוני כמו שאמר
הרב, אבל היא לשון צעקה ותרעומת על שבר ועל עוות דבר, כגון מלת אבוי בלשון קדש,
והיא ידועה בלשון ערב, ירגילו אותה בקינותיהם כולן בפתחות הבי"ת, ובלשון יון בייא
הבי"ת רפא בשו"א, יאמרו אותה על הדוחק והצער:
ובבראשית רבה סדר בראשית (יב ו) מהו סלוי לרוב בפרכות ביה שמו (תהלים סח, ה), אין לך
כל מקום ומקום שאין לו ממונה על בייא שלו, אגריקוס במדינה ממונה על בייא שלו,
אגרטוס במדינה ממונה על בייא שלו, כך מי ממונה על בייא של עולמו הקדוש ברוך הוא.
רוצה לומר שבכל מקום יש איש ממונה על הצעקה ועל העוות, והקב"ה ממונה על צעקת
העשוקים בעולם הצועקים בייא:
ועוד לפנינו בפרשת ויגש אליו (ב"ר צג ו) אמר לו יהודה בייא אתה מעביר עלינו, שכך
אמרת לנו ואשימה עיני עליו, זו היא השמת עין. ובפרשת ויהי בשלח (כ י) שמא אני
מעביר בייא על בריה. ובפרשת וישמע יתרו (כז ט) נתמנה אדם ונטל טלית כל טורח
ציבור עליו, אם ראה אדם מעביר בייא על חברו או עובר עבירה ולא מיחה בו הוא נענש
עליו. ובפרשת אשה כי תזריע (עיין ערוך ערך ביאה) צווח אנא בייא עליכון, וכן במקומות
הרבה. ואונקלוס שתרגם בי אדני בבעו רבוני, לא שהוציא מלת בי מן בעו, אבל רדף
הענין שהוא בא בכל מקום בענין הבקשה:
ורבי אברהם אמר כי בי אדני דרך קצרה בלשון הקדש, והוא כמו בי אדני העון,
והטעם עשה בי מה שתרצה ותשמעני. ואם כן נכון הוא שיאמר אדם בי אחי, או בי שמעני,
ולא מצאתי שתבא מלת בי רק עם אדני או עם השם הנכבד הנכתב באל"ף דלי"ת, שגם
הוא לשון אדון:
ולכן אני אומר שפירושו בי בעצמי אתה אדון ומושל, ובאו שני כנויים לחזוק, כמו ולי אני
עבדך (מ"א א כו), בי אני אדני (ש"א כה כד), ודומה לזה כי בי בעזרך (הושע יג ט), בי
עזרך, בעזרך אני:
24. רבי אליהו מזרחי [בי אדני] ובלשון ארמי בייא בייא. כדאמרין ביבמות בפרק
נושאים על האנוסה (יבמות צז ב) ובסנהדרין פרק ארבע מיתות (סנהדרין סד א): "אמר
רב יהודה ואיתימא ר' יונתן בייא בייא" ופירש רש"י: "בלשון ארמי הוי לשון גינוח וצעקה
כמו 'אהה' בלשון הקדש", ואף על פי שאינו מלשון בעיא ותחנוני, מכל מקום קרובים
הם, שהצעקה והגינוח אינה אלא כדי שירחמו עליו. והראיה על זה שאחר שפירש רש"י
שם גבי: "היינו דאחרביה לביתא וקלייה להיכלא. בייא בייא - לשון גנוח וצעקה" חזר
ואמר: "שהיו מבקשין רחמים שימסר בידם יצר הרע דעבודה זרה". אלמא כל גניחתם
וצעקתם לא היתה רק בקשת רחמים, אלא שבקשת הרחמים פעם עושין אותה עם הבעיא

והתחנונים, ופעם עם הגינוח והצעקה, שכשהאדם גונח ומתרעם על מה שעבר, מרחמין עליו מלעשות לו כיוצא בו.

והרמב"ן ז"ל טען ואמר: "שזה דבר זר מאד לסמכו אל מלת לשון טורסי, ואינו דומה אליה, כי בייא כולה מלה אחת היא לא תשתנה, ולא יאמר [ממנה] 'בי'. ועוד, שהמלה ההיא אינה לשון בעיא ותחנונים כמו שאמר הרב, אלא לשון צעקה ותרעומת על שקר ועוות דבר. ואנקלוס שתרגם 'בי' - בבעו', לא שהוציא מלת 'בי' מן בעו, אבל רדף הענין שהוא בא בכל מקום בענין הבקשה", עד כאן דבריו. ונראה לי שאין מכל אלה טענה כלל. כי מה שטען שהוא "זר מאד לסמכו אל מלת לשון טורסי", הרי בכמה מקומות סמכו את לשונו הקדוש בלשונות נכריות ואמרו גבי (ויקרא כ, יד וסנהדרין עו א): "באש ישרפו אותו ואתה" - ואת אחת מהן, ולשון יוני ה"ן אחת", ואמרו (סנהדרין ד ב): "ארבע בתיים של תפילין קרוין 'טטפת' טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים" וכאלה רבות. ובלשון ארמי הרבה מאד "ישגא אחו בלי מים" (איוב ח, יא), "אתא בקר" (ישעיהו כא, יב), "מי מלל" (כא, ז), ומאן לימא לן שלשונו לקחו מהם ולא ההפך. ועוד הרי בבראשית רבה אמרו גבי "בי אדוני" דויגש (בראשית רבה צג, ו) "בייא את מעביר עלינו". ומה שטען "כי בייא כולה מלה אחת לא תשתנה ולא יאמר ממנה בי" אינה טענה, כי הלשונות אינן לוקחות זו מזו על הרוב אלא בתוספת ומגרעת, שהרי אמרו גבי (ויקרא כ, יד וסנהדרין עו א): "'ואתה" - ואת אחת מהן ה"ן בלשון יון אחת" ואינו כן, כי האחד בלשון יוני אינ"ה שהוא בלשונו הנה, כי הה"א בלשונו אל"ף בלשון יון, והנה הלשון שלנו קצרו וכתוב הן במקום הנה. ועוד, הרי בבראשית רבה (בראשית רבה צג, ו) עשו זה בהדיא כדלעיל. ומה שטען עוד, שמלת בייא אינה אלא לשון צעקה ותרעומת לא בעיא ותחנונים, תשובתו מבוארת ממה שפירשנו שהגנחה והבעיא שניהם מורים על בקשת הרחמים. ואחר שהמכוון הוא הבעיא, תפש העיקר וקראו בשם התכלית "לשון בעיא ותחנונים", אף על פי שפירוש המלה הוא מענין גנוח וצעקה, כמו שפירש הוא עצמו שהמתרגם שתרגם אותו בעו אינו מפירוש המלה אלא מפתרון הענין כמנהגו ברוב המקומות. ואל תשיבני ממה שכתב הרב שלשון בעיא ותחנונים הוא בלשון ארמי בייא, ומשמע שלשון זה כלשון זה לא שהמכוון בשניהם אחד, כי לפעמים יאמר על מכוון הענין שהוא הוא.

הפטרות שבת חנוכה

דפי בר-אילן מקץ-חנוכה עו הרב ארי לנדא⁹

"רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זֹהָב כְּלָה"

בשבת חנוכה "מפטירין בנרות זכריה" (זכ"ב:יד-ד:ז) על פי הכתוב במסכת מגילה לא ע"א.¹⁰ נבואה זו מורכבת מפסוקי גאולה, חיזיון העוסק ביהושע הכהן הגדול וחיזיון העוסק במנורת המקדש. הקשר בין ההפטרות לחנוכה מבואר ברש"י על-אתר (במסכת מגילה): "על שם שראיתי והנה מנורת זהב כולה וגו'". הסבר זה, שחיזיון המנורה הוא עיקר הקשר, מחייב אותנו לברר האם מדובר כאן בקשר אסוציאטיבי בלבד, אזכור המנורה כנגד נס המנורה במלחמת המכבים נגד היוונים, או שיש ביניהם קשר רעיוני עמוק יותר.

חיזיון המנורה מתחיל בדברי המלאך אל זכריה הנביא: "וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וְאָמַר רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זֹהָב כְּלָה וְגִלָּה עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נִרְתִּיָּה עָלֶיהָ וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְגִרּוֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁהּ. וְשֵׁנִים זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד עַל שְׂמָאלָהּ. וְאָעַן וְאָמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי" (ד:ב-ד). זכריה רואה בחזונו את המנורה הנראית כמנורת בית המקדש ועליה גולה, שהיא למעשה כלי קיבול (מעין גיגית), וממנה זורם השמן לשבעת קני המנורה על ידי ה"מוצקות".¹¹ מעל הגולה ישנם שני ענפי זית (על פי פס' יב)¹² אשר כל הזמן מספקים שמן לתוך הגולה

⁹ הרב ארי לנדא, המדרשה לנשים, אוניברסיטת בר אילן.

¹⁰ מנהג בני תימן להוסיף עוד שני פסוקים בסוף: פרק ד:ח-ט.

¹¹ קיימים פירושים שונים למונח זה. האם "שבעה מוצקות" אלו, הן מעין צינוריות היוצקות את השמן הזורם מהגולה לשבעת קני המנורה, כדברי רש"י, או שהן שבע יציקות של מחזיקי פתילות, על פי פירושו של מרדכי זר-כבוד ב"דעת מקרא".

¹² פסוק זה, שאינו בהפטרות, מאיר את עינינו ששני הזיתים הם שני ענפי זית הנמצאים מעל הגולה ולא מצדיה. שלא כמו בסמלה של המדינה.

ומשם הוא זורם לנרות.

לאחר ראיית המנורה מתפתח דו-שיח בין הנביא למלאך: "וַאֲנִי וְאָמַר אֶל הַמֶּלֶאךָ הַדִּבֵּר בִּי לֵאמֹר מָה אֱלֹהִי אֲדֹנִי? וַיַּעַן הַמֶּלֶאךָ הַדִּבֵּר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה הָמָּה אֱלֹהִי, וַאֲמַר לֹא אֲדֹנִי. וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דִּבַּר ה' אֶל זֶרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בָחִיל וְלֹא בָכָח בִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ה' עֲבָאוֹת" (ד-ד-ו). כשבוחרים את הנאמר כאן, עולה שאלה קשה על שאלת הנביא "מָה אֱלֹהִי אֲדֹנִי?"; הרי הנביא רואה בבירור שזו המנורה. הוא גם אינו שואל "מה זה", אלא "מָה אֱלֹהִי?". על מה מוסבת שאלתו?

תשובת המלאך לזכריה גם היא אינה ברורה דיה, שהרי אין היא דנה כלל במראה המנורה אלא במסר אלוקי: "זֶה דִּבַּר ה' אֶל זֶרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בָחִיל וְלֹא בָכָח בִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ה' עֲבָאוֹת", ולכאורה אין כאן הסבר למראה. מה טיבו של דיון זה? זכריה הנביא מבין בוודאי שהוא רואה את מנורת המקדש הדולקת כבר מכ"ה בכסלו באותה שנה (ראו חגי ב"ח).¹³ השאלה המטרידה את הנביא היא מה משמעותה של המערכת הקשורה למנורה? מה משמעות הגולה ושני הזיתים המספקים שמן למנורה ללא הפסק, מעין מקור אנרגיה תמידי, ועל כן הוא שואל "מָה אֱלֹהִי?"; מהיכן יונקת מנורה זו את האנרגיה התמידית שלה? זכריה מבין בוודאי כי המנורה היא סמל לתהליך שיבת ציון,¹⁴ ולכן כוונת השאלה היא, מהו מקור האנרגיה אשר מניע את גלגלי תהליך שיבת ציון?

על כך באה תשובת המלאך: "לֹא בָחִיל וְלֹא בָכָח בִּי אִם בְּרוּחִי!". יסוד המהלך ומקור האנרגיה של תהליך שיבת ציון הוא הצד הרוחני שלו.¹⁵ לכאורה אפשר להבין שאין שום משמעות לצד האנושי בתהליך, וכאילו הצד הרוחני מבטל את יסוד ה"אתערותא דלתתא"; ששווא מאמצי האדם בבניית ירושלים והמקדש. האם זה המסר שלימד המלאך את זכריה?

התשובה לשאלה זו מחייבת בירור בפירוש הביטוי "כי אם" בתנ"ך. המובן המקובל של צירוף זה הוא "אלא", המבטא פסילה מוחלטת של ההיגד הראשון. לדוגמה: "וַיִּצְלַחֲדָן בֶּן-חֲפָר לֹא-הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם-בָּנוֹת" (כמ' כו: לג). משמעות הפסוק היא: לא זו (הבנים) אלא זו בלבד (בנות); ביטול מוחלט של ההיגד הראשון. אך על פי דברי התלמוד במסכת ברכות (יב ע"ב) יש לביטוי זה משמעות נוספת:

תניא, אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: (יר' כ"ג ז-ח) "לִכְן הִנֵּה-יָמִים בָּאִים נְאֻמֶּה וְלֹא-יֵאמְרוּ עוֹד חִיָּה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כִּי אִם-חִיָּה' אֲשֶׁר הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הִבִּיא אֶת-זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמְכַל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחָתִים שָׁם וַיִּשְׁבּוּ עַל-אֲדָמָתָם: "אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו אתה אומר (בר' ל"ה י'): "לֹא-יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ", לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו.

על פי דברי הגמרא אנו מבינים שלביטוי "כי-אם" יש בתנ"ך מובן נוסף, כפי שהודגם בדברי חכמים בפסוק העוסק בהחלפת שמו של יעקב. הצירוף "כי-אם" מובנו שם: לא זה בלבד (יעקב), אלא גם זה (ישראל), אך החדש הוא העיקר.¹⁶ אם כן, השאלה העיקרית בנבואה זו היא מה כוונת הכתוב בזכריה, האם על

¹³ על פסוק זה כתב רבי יעקב מעמדין בספרו מור וקציעה: "בטעם חנוכה נראה לי דבר חדש בעז"ה שנקרא כן ע"ש חינוך ההיכל שהיה בזמן הזה (כ"ה כסלו) בימי חגי הנביא. ככתוב בנבואתו שבעשרים וארבעה לתשיעי שהוא כסלו הוסד, ולמחרתו חנוכהו בהקרבא ... ובהדלקה מבערב".

¹⁴ בשל העובדה שארון הברית לא היה בבית המקדש השני, הייתה המנורה הכלי החשוב ביותר במקדש. על חשיבותה של המנורה גם כסמל לאומי בתקופת הבית השני, אפשר ללמוד מהיותה מוטיב שכיח מאוד בקישוטים שבבתי כנסת רבים בארץ-ישראל בתקופת המשנה והתלמוד. לדוגמה, בבתי הכנסת באשתמוע, בציפורי, בבית אלפא, ביריחו ועוד.

¹⁵ הבנה זו של חזיון המנורה מבוססת על הסברו של חנן פורת ז"ל; ראה מאמר בספרו, מעט מן האור: במדבר, ירושלים תשס"ח, עמ' 60-62.

¹⁶ ההוכחה לכך היא שהתורה ממשיכה לקרוא לו יעקב גם לאחר האמירה הזו, ואפילו הקב"ה קורא לו בהמשך בשם "יעקב". ראו בראשית מו:ב.

פי המשמעות הראשונה או השנייה? האם רוח ה' מבטלת את החיל והכוח, או שרוח ה' היא העיקר, אך לחיל ולכוח יש חשיבות למרות שהם טפלים לרוח. למעשה, לתשובה על שאלה זו השפעה מכרעת על תהליכים היסטוריים בעם ישראל והבנתם. האם המהלכים ההיסטוריים הם אלווקיים-נסיים-רוחניים בלבד, ללא כל מקום למעורבות האדם, או שבבסיס המהלך נמצא שילוב של כוחות בין האדם לקב"ה. עד לסיום ההפטרה במילים "תשאות חן חן לה" אין הוכחה ברורה לאחת מן האפשרויות. אך על פי פסוקים ח-ט: "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: יְדִי זָרְפָּל יִסְדֹּה בֵּית הַזֶּה תְּבַצְעֶנָּה וַיִּדְעַתְּ כִּי ה' צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם", זכריה למעשה מכריע כאן: פירושו של הביטוי "כי-אם" בנבואתו הוא השילוב בין ידי זרובבל המבצעות, ורוח ה' אשר היא האנרגיה העומדת מאחורי כל התהליך. אלא שהדגש הוא כי רוח ה' היא הדומיננטית בתהליך, והבנה זו צריכה להיות מופנמת על ידי המנהיגות. התוצאה של הבנה זו תהיה, שאפילו "חר הגדול" ייהפך למישור, ומשמעות העניין: שאפילו קשיים וסיבוכים גדולים ביותר יתיישרו במהרה.¹⁷

בהבנה זו אפשר למצוא קשר עמוק בין ההפטרה לבין דרכם של המכבים במרד כנגד היוונים. למשל, כזה הוא התיאור בספר "מכבים":

בְּאִשֶּׁר שָׁמַע סָרוֹן שֶׁר צָבָא סוּרְיָה ... וַיַּעַל אֶתוֹ חֵיל חֲטָאִים כְּבֹד לַעְזָר לֹא וְלַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּאִשֶּׁר הִגִּיעוּ עַד מַעְלֵה בֵּית חוּרוֹן, יֵצֵא יְהוּדָה לִקְרֹאתָם בְּאֲנָשִׁים מְעֻטִּים. וְכִרְאוֹתָם אֶת הַמַּחֲנֶה הַבֹּא לִקְרֹאתָם אָמְרוּ אֵל יְהוּדָה: "מְעֻטִּים אֲנַחְנוּ. אִיךָ נוֹכַל לְהִלָּחֵם בְּהַמּוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְאֲנַחְנוּ עֲיֻפִּים, כִּי לֹא אָכַלְנוּ הַיּוֹם!". וַיֹּאמֶר יְהוּדָה: "דְּבַר קָל הוּא שְׂמִסְרוּ רַבִּים בְּיָדֵי מְעֻטִּים, כִּי אֵין לַשָּׁמַיִם לְהוֹשִׁיעַ פָּרַב אוֹ מְעֻט. וְלֹא פָּרַב חֵיל הַנִּצָּחוֹן בְּמִלְחָמָה, כִּי מִן הַשָּׁמַיִם בָּאָה הַגְּבוּרָה. הֵם בָּאִים אֵלֵינוּ בְּגָאוֹה רַבָּה וּבְזֹדוֹן לְהַכְחִיד אוֹתָנוּ וְאֶת נָשֵׁינוּ וְאֶת טַפָּנוּ וּלְשִׁמְנוּ לְבַז. וְאֲנַחְנוּ נִלְחָמִים בְּעַד נַפְשֵׁנוּ וְתוֹרַתֵנוּ. הוּא יִגָּף אוֹתָם מִפְּנֵינוּ, וְאֵתָם אֵל תִּפְחָדוּ מֵהֶם". וְכַכְלוֹתוֹ לְדַבֵּר הַתְּנַפֵּל עֲלֵיהֶם פְּתָאוֹם, וְסָרוֹן וּמַחֲנֶהוּ נִגְפּוּ לַפָּנִי.¹⁸

יהודה ואחיו האמינו כי רוח ה' מובילה אותם, אך בפועל הם יצאו לקרב ונלחמו נגד היוונים. מתוך שילוב כוחות זה, היונק מנבואת זכריה, זכינו לנס הניצחון על היוונים.

הודעה על הכינוס ויום העיון במצפה יריחו

שיעורים

על התורה ולשונה

בצהרי "זאת חנוכה"

יום שני, ב' בשבת תשע"ו

בבית הכנסת "יגל יעקב"

13:50 עת שיעור לשון להפסקה

ר' אליהוא שנון	פסיקה על פי טעמי המקרא בירושלמי לעומת הבבלי
מר אברהם נפח	השתנות במשמעות מילים שבמקרא
מר דיוויד פנסטר	תיפוף בתנ"ך

16:15 תפילת מנחה

הרב יהודה קרויזר	דברי ברכה מפי מרא דאתרא
ר' אוריאל פרנק	קדושת ה' וקידוש השם בימים ההם ובזמן הזה

* ייתכנו שינויים בלוח הזמנים

למגיעים באוטובוס: קו 216 יוצא מירושלים בשעה 13:00 וחוזר לירושלים ממצפה יריחו בשעות 16:00, 18:00

הכניסה ללא תשלום

עזרת נשים פתוחה

נודה לכם אם תודיעו לחבריכם על יום העיון ותפיצו בלוחות המודעות

רצוי לאשר השתתפות: maanelashon@gmail.com 0587203297 (אוריאל)

פנו לחכם ויחכם-עוד

¹⁷ על פי הנאמר לעיל, שהפתרון להבנת עומק המסר של הנביא מצוי בפסוקים ח-ט, יש יתרון גדול במנהג בני תימן המוסיפים פסוקים אלו להפטרה.

¹⁸ מכבים א ג יג-כג. רוח הדברים מופיעה בנאומים נוספים של יהודה המכבי לפני קרבות שונים. לדוגמה: ד, ח-יד: לא-לד.

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע
שם): www.ladaat.net/qilionot.php

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
<https://mail.google.com/mail/ca/u/0/#search/dvir/14a6bf5feb771ff>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺